

1. אם מניח תפילין כמה פעמים ביום, צריך לברך עליהם בכל פעם 1
2. המניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס אחת, צריכין ליזהר שלא יניחו כיס התפילין למעלה, כדי שלא יפגע בהם תחלה ויצטרך להניחם קודם הטלית כדי שלא יעבור על המצוה 6
3. אם אין לו אלא תפלה אחת, מניח אותה שיש לו ומברך עליה, שכל אחת מצוה בפני עצמה 9
4. אם אינו מניח אלא של ראש לבד, מברך עליה על מצות תפילין לבד. הגה: ולדין דנוהגים לברך בכל יום שתי ברכות, מברך על של ראש לבד שתי ברכות, ואם מניח של יד לבד מברך להניח לבד 11
5. חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד 12
6. היה רוצה לצאת לדרך בהשכמה, מניחם, וכשיגיע זמן ימשמש בהם ויברך 13
7. זמן הנחתן משיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירהו עד שתשקע החמה 13
8. שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין שנאמר והיה לאות ושבתות וימים טובים הן עצמן אות 15
9. בחוה"מ גם כן אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו, שימי חול המועד גם הם אות 16
10. אין לברך שום ברכה כשחולץ תפילין, אפי' כשחולצם ערב שבת בין השמשות 18

1. אם מניח תפילין כמה פעמים ביום, צריך לברך עליהם בכל פעם

טור אורח חיים סימן כה

וכל שעה שמניחם ביום מברך ואפי' נשמטו ממקומם וממשמש בהם להחזירם למקומם צריך לברך :

בית יוסף אורח חיים סימן כה

יב וכל שעה שמניחם ביום מברך וכו'. בפרק לולב וערבה (סוכה מו.) תניא תפילין כל זמן שמניחם מברך עליהם דברי רבי וחכמים אומרים אינו מברך אלא שחרית בלבד איתמר אביי אמר הלכה כרבי ורבי אמר הלכה כרבנן אמר רב מרי חזינא לרבא דלא עביד כשמעתיה אלא מקדים וקאי ועייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומברך וכי איצטריך זימנא אחרינא עייל לבית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומברך אמר מר זוטרא חזינא לרב פפי דכל אימת דמנח תפילין מברך רבנן דבי רב אשי כל אימת דממשמשי בהו מברכי וכתבו כל זה הרי"ף (ח.) והרא"ש (סו"ס יד) בהלכות תפילין ופירש רש"י (שם ד"ה דממשמשי) דממשמשי בהו דקיימא לן (מנחות לו.) חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ק"ו מציץ וכן כתבו התוספות (סוכה מו. ד"ה דכל אימת) וסמ"ג (עשין כב קה ע"ג) וספר התרומה (סי' ריג) ונמוקי יוסף (ח: דיבור ראשון) ונראה מדבריהם שאע"פ שלא נשמטו ממקומם מברך עליהם כל זמן שממשמש בהם אבל הרא"ש (שם) כתב כל אימת דממשמשי בהו מברכי פירש ר"י כשממשמשים בהם להחזירם למקומם

אם נשמטו ממקום הנחתם וכן כתבו רבינו ורבינו ירוחם (ני"ט ח"ה קע ע"ד) וכתבו התוספות (שם) דלא איתפריש מאי מברך כשממשמשים בהם אם מברך לשמור חוקיו כמו שמברכין בתר דמסלקי תפילייהו או להניח כמו שמברכין בשעת הנחה דהכא הרי מונחין ועומדין ומסתברא דמברכין לשמור חוקיו כמו דמברכים בתר דמסלקי תפילייהו עכ"ל ותמיהני דהיאך יברך לשמור חוקיו על משמוש תפילין דלא כתיב בהו שמירת חוק ולפירוש ר"י שכתב הרא"ש דבנשמטו ממקומם דוקא קאמר דמברכי משמע דפשיטא שמברך עליהם כמו שמברך עליהם בשעת הנחתם דכיון שנשמטו ממקומם כשמחזירים הוי כמניחם מעיקרא: והרמב"ם (תפילין פ"ד ה"ז) כתב תפילין כל זמן שמניחם מברך עליהם ואפילו חולץ ולובש כמה פעמים ביום ולא כתב דכל אימת דממשמש בהו צריך לברך ונראה שהוא מפרש כפירוש ר"י שכתב הרא"ש דלא מברך אלא כשנשמטו ממקומם וממשמש בהם להחזירים למקומם וזה לא היה צריך לכתוב דכיון שנשמטו ממקומם כשמחזירים למקומם הנחה גמורה היא ובכלל כל זמן שמניחם מברך עליהם הוא ולפי זה כי אמרינן דרבנן דבי רב אשי כל אימת דממשמשי בהו מברכי לאו לאשמועינן דבשעת משמוש צריך לברך איתמר דמשמוש כשנשמטו ממקומם היינו הנחה דמעיקרא ולא איצטריך אלא לאשמועינן דרבנן דבי רב אשי נמי כרבי סבירא להו דכל אימת דמנח להו מברך עליהו ואם נפשך לומר שהוא מפרש כפירוש רש"י והתוספות דכל אימת דממשמשי בהו אפילו לא נשמטו ממקומם מברכי עליהו צריך לומר שהוא מפרש שהיו מברכים לשמור חוקיו כמו שכתבו התוספות וכיון דסבירא ליה דבשעת סילוק תפילין לא מברכים לשמור חוקיו גם כשממשמשים אין מברכים ומפני כך השמיטו ואחר שכתבתי כל זה מצאתי להר"ן שכתב בפרק לולב וערבה (כב. ד"ה וכתבו) וזה לשונו כל אימת דממשמשי בהו מברכי כתבו בתוספות דלא איתפריש מאי מברך דלא מסתבר שהיו מברכים להניח כמו שהיו מברכים קודם הנחה דהכא הרי הם מונחים ועומדים וכתבו דמסתברא דמברכים לשמור חוקיו כי היכי דמברכי בני מערבא בתר דמסלקי תפילייהו ולא ידעתי מהו דהא מפרש בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ג) דאתי כמאן דאמר בחוקת תפילין הכתוב מדבר כלומר דלילה לאו זמן תפילין וקרא (שמות יג י) הכי קאמר ושמרת את החוקה וגוי מימים ימימה כלומר שלא יהיו עליך אלא ביום ומשום הכי שייך למימר חוקיו אבל בעידנא דממשמשי בהו היכי שייך למימר בהו הכי לפיכך נראה לפרש שהיו מברכים עליהם לשמור את התפילין כלומר מהיסח הדעת או כיוצא בזה ולא ידעתי למה השמיטוה פוסקי ההלכות להא דרבנן דבי רב אשי ואפשר משום דאינהו הוה קים להו בתוך כמה שיעור של זמן אדם חייב למשמש בהם אבל אגן דלא קים לן אם נברך כל שעה שנמשמש בהם אפשר שנמשמש שלא בשעת חיוב ונמצינו מברכים לבטלה ויש מפרשים דכל אימת דממשמשים היינו כשיצאו ממקומם להחזירים למקומם עכ"ל ומכל מקום איני יודע למה כתב שהשמיטוה פוסקי הלכות שהרי"ף והרא"ש אף על פי שלא כתבוה בפרק לולב וערבה כתבוה בהלכות תפילין: כתב רבינו בסימן ח' (בסופו) די"ל דהא דכל אימת דממשמש בהו מברך היינו כשזזו ממקומם ולא ידע שלא היו במקומם אבל אם הזיזו ממקומם אדעתא להחזירים מיד לא היה צריך לברך וזה דעתי עכ"ל ומשמע מדבריו שם דבהסירם על דעת להחזירים מיד כגון שהסירם כדי להכנס לבית הכסא נמי סובר דאינו צריך לברך וכבר כתבתי שם (ד"ה ואם פשט) שאין הדבר כן דודאי צריך לברך כדאיתא בפרק לולב וערבה (סוכה מו.) בעובדא דרבא ומשמע דבנשמטו ממקומם דינן שוה להסירם ממש דהא כל אימת דממשמשי בהו כשנשמטו ממקומם צריך לברך עליהם כאילו הוסרו ממש: כתוב בתשובות מהרי"ק קל"ג

וזה לשונו עוד בקשתיך להודיענו דעתך הרחבה בענין מי שמניח תפלה של יד ובירך עליה בעוד שהוא מהדק הרצועות על זרועו ובתחלת ההידוק נפסק הקשר של יד והוצרך לעשות קשר אחר אמנם לא הסיח דעתו ועשה קשר אחר האם יצטרך לחזור ולברך על של יד אחר שנעשה הקשר החדש וחזר והניח תפילין של יד או לא עכ"ל ותשובה לא נכתבה שם ונראה שאם היה נפסק אחר הידוק וקשירה אפילו פעם אחת על הזרוע והקציצה לא הוה מיבעיא ליה שממה שכתבתי בסמוך דכשחולץ תפילין על דעת לחזור ולהניחם מיד צריך לחזור ולברך הוה מיפשטא דאע"ג דלא אסח דעתיה מינייהו צריך לחזור ולברך ואפשר דאפילו בהידוק לחודיה הוה פשיטא ליה דצריך לחזור ולברך דבהידוק לחוד בלא שום קשירה נעשית מצות הנחה וכי הדר מנח להו חוזר ומברך ולא מיבעיא ליה אלא משום דנפסק בתחלת ההידוק דכיון דאכתי לא הויא הנחה נמצא דברכה שבירך תחלה עדיין לא חלה על שום מצוה וכיון שלא הסיח דעתו ממנה חיילא שפיר על הנחה שנייה ולזה הדעת נוטה שמאחר שלא הפסיק בדבר שאינו מענין התפילין עלתה לו ברכה. אח"כ מצאתי כתוב בספר ארחות חיים (ה' תפילין ס"י טז) כלשון הזה כתב הראב"ד ז"ל בתשובה שאם הותר של יד קודם הנחת תפלה של ראש מהדק ואין צריך לחזור ולברך עליה אבל אם הניח של ראש ואח"כ הותר של יד מהדק ומברך עכ"ל: כתוב בארחות חיים בשם העיטור שמותר לברך על תפילין שאולים אבל לא על גזולין דבוצע ברכ נאץ יי (תהלים י ג) עד שיהא בהם יאוש ושנוי רשות:

שולחן ערוך אורח חיים סימן כה סעיף יב

* אם מניח תפילין כמה פעמים ביום, צריך לברך עליהם (מג) בכל פעם. (מד) כא נשמטו ממקומם וממשמש בהם להחזירם (מה) למקומן, (מו) צריך [טו] לברך. הגה: ואם מחזיר א' מהם יברך כמו שמניח תפלה אחת כדלקמן ס"י כ"ו (דברי עצמו). <יא> הזיזם ממקומם אדעתא להחזירם מיד, צריך לברך. הגה: * כב וי"א (מז) שלא [טז] לברך (טור סימן ח', * והכי נהוג, וכבר נתבאר לעיל סימן ח' סעיף י"ד). מי שמניח תפילין (מח) של יד ובירך, כג ובתחלת [יז] ההדוק * נפסק הקשר של יד והוצרך לעשות * קשר אחר אמנם (מט) לא הסיח דעתו, <יב> אינו צריך לחזור (נ) ולברך. <יג> אם (נא) הותר של יד כד קודם הנחת של ראש, מהדקן * וא"צ לחזור ולברך. אבל אם הניח של ראש ואחר כך הותר של יד, * (נב) כה מהדק ומברך. מותר לברך על תפילין (נג) שאולים, כו <יד> ולא על (נד) גזולין.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן כה סעיף יב

(מג) בכל פעם - אפילו אם כשסילקן [נד] היה דעתו להחזירם תיכף ואפילו אם [נה] לא שינה מקומו כלל בינתים. והרמ"א בסמוך פליג ע"ז. ואם בשעת ברכה היה דעתו שאח"כ יסלקם ויחזור ויניחם מוכח מדברי המג"א לעיל בסימן ח' סקט"ז דלכו"ע אין צריך לחזור ולברך: (מד) נשמטו - כתב של"ה הא דלא נהיגי האידנא לברך כשנשמטו ממקומם משום דבשעת תפלה מסתמא אינו מסיח דעתו מהם והוי כחולצן ע"מ להחזירן דפסק ההג"ה בסמוך דאין לחזור ולברך. וא"כ [נו] אותן שהולכין לפעמים עד חצות בתפילין אם נשמטו ראוי לברך. והח"א כתב דאף בשעת התפלה אם נשמטו המברך לא הפסיד. ומ"מ [נז] נראה דלמעט בברכות עדיף:

(מה) ממקומן - דוקא כולן או רובן אבל מקצתן אף דצריך להחזירן על מקומן אין צריך לחזור ולברך [ט"ז] בסימן ח' ס"ו ועיי"ש בפמ"ג]:

(מו) צריך לברך - דכיון שהזיזן ממקומן הוי כמו שהסירן לגמרי:

(מז) שלא לברך - כיון דהזיזן על דעת לחזור משא"כ בנשמטו מעצמן אמרינן דתיכף שנשמט אזדא ליה המצוה ולהכי שתיק ליה הרב להמחבר שם. ודע עוד דה"ה [נח] אם הסירם לגמרי אדעתא להחזירם מיד פליג נמי הי"א ואפילו אם [נט] שינה מקומו בינתים ופסקו האחרונים כן. ואם [ס] לא היה בדעתו להחזירו מיד רק לאחר זמן אפילו אם אח"כ לבשן תיכף או שהיה בדעתו להחזירן תיכף ואח"כ [סא] נשתהא הדבר והסיח דעתו בינתים לכו"ע צריך לחזור ולברך. וכן [סב] אם חלצן לכנוס לבהכ"ס אפילו היה דעתו ללבשן תיכף צריך לברך לכו"ע דהא אין רשאי לילך בהם לבית הכסא ואדחי ליה וכמ"ש בסימן ס"ה וכתב הח"א דה"ה כשחולץ שצריך להפיח כיון דאסור להפיח בהן צריך לחזור ולברך:

(מח) של יד - וה"ה [סג] בתפילין של ראש דינא הכי:

(מט) לא הסיח דעתו - ואפילו אם סח בינתיים לצורך ענין אינו הפסק בדיעבד וכדלקמן סימן קס"ז ס"ו. ועיין לעיל בסי' ח' במ"ב סקכ"ח:

(נ) ולברך - דכיון דלא נעשה עדיין מצות הנחה נמצא דלא חלה עדיין הברכה על שום מצוה [סד] ועשיית הקשר אינו מפסיק כיון שהוא מענין המצוה ע"כ חייל הברכה על הנחה שניה. ומזה יש ללמוד במי שיש בידו תפילין בלי קשר ובירך ועשה קשר והניח דבדיעבד שפיר עולה לו הברכה שעשה דעשיית הקשר אינו הפסק. ומשמע מדברי השו"ע דאם לאחר שהידק התפילין על הזרוע נפסק הקשר צריך לחזור ולברך דכבר נגמר מעשה המצוה וה"ל כנשמטו ממקומם דצריך לברך כשמחזירם וכנ"ל [סה] והאחרונים חלקו ע"ז וכתבו דכיון דברכת להניח שבירך קודם הנחת של יד קאי גם על תפילין של ראש כדאיתא לעיל וא"כ כ"ז שלא הניח תש"ר עדיין עסוק במצות השייך לאותה ברכה ולא נגמר עדיין המצוה שבירך עליו עד שהניח גם הש"ר ע"כ כמו בהותר הקשר של יד קודם הנחת של ראש פסק השו"ע דאינו צריך לחזור ולברך ה"ה נמי אם נפסק הקשר ג"כ אינו צריך לחזור ולברך. ואם נפסק הקשר של ראש או של יד לאחר שכבר הניח הש"ר והדקו צריך לחזור ולברך. ואם אין שם מי שיודע לתקן הקשר והוצרך לקחת תפילין אחרים [סו] בכל גווני צריך לחזור ולברך דדמי להא דסימן ר"ו ס"ו:

(נא) הותר - הקשר. וה"ה אם נשמטו ממקומם ומ"ש הניח ש"ר ר"ל שהדקו דהוא עיקר מצות הנחה וכנ"ל:

(נב) מהדק ומברך - דה"ל כנשמטו ממקומם וכן אם הותר הש"ר לאחר הידוקו צריך לחזור ולברך כשמהדקו על ראשו ולפי מה שכתבנו לעיל בשם השל"ה אין לברך אם הותר התפילין בזמן התפלה בכל גווני:

(נג) שאולים - ואפילו בשואל שלא מדעת מותר דניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה רק שיקפלים כבראשונה ולא יוציאם ממקומו הראשון כמו בטלית לעיל בסימן י"ד עיי"ש [אחרונים]:

(נד) גזולים - דה"ל [סז] מצוה הבאה בעבירה ואפילו [סח] אחר יאוש ואפילו [סט] בדיעבד לא קיים מצות תפילין אך אם מכר התפילין לאחר יאוש לאחר דעת המ"א בתרמ"ט והמחה"ש לעיל בסימן י"א דיוכל השני לברך דלדידה הוי יאוש ושינוי רשות אכן ה"ט"ז והגר"א בסימן זה כתבו בהדיא דבכל גווני אסור

לברך אף דלענין לצאת בהם משמע מדברי הגר"א דיוצא בהם אך לענין הברכה אסור מ"מ משום בוצע ברך דעל ידי לקיחתו יצא הגזילה מרשות הבעלים. אך מי שלקח מהשני הזה נראה דיוכל לברך כן מצאתי בדמשק אליעזר לעיל בסימן י"א ע"ש :

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן כה סעיף יב

* אם מניח תפילין וכו' - עיין במ"ב במ"ש אם בשעת ברכה היה דעתו וכו' ואף דהמ"א איירי שם לענין ציצית פשוט דה"ה לתפילין דהגמרא במנחות מ"ג מדמי להו להדדי ע"ש :

* וי"א שלא לברך - עיין במ"ב שהעתיקתי דהחולצן ליכנס לבהכ"ס דצריך לחזור ולברך אף דהמ"א ספוקי מספקא ליה לענין בהכ"ס שלנו שאינם רחוקין כבר כתב הח"א דלא שבקינן פשיטותא דכל הני גדולים [הב"ח והע"ת וט"ז וא"ר] משום ספיקא דמ"א וגם עיקר סברתו דחו אותה עיין בחידושי רע"א ובספר ארצות החיים וכן ראיתי עוד חבל נביאים כולם בסגנון אחד דצריך בזה לחזור ולברך ולכן אף שהפמ"ג והדה"ח העתיקו את דברי המג"א המברך בודאי לא הפסיד **ובפרט שהגר"א ז"ל מסכים לדעת המחבר דבכל גווני צריך לחזור ולברך :**

* והכי נהוג - כתב בארה"ח דאם חלץ התפילין בסתם אם חלץ השל יד והשל ראש צריך לחזור ולברך ואם נשאר עליו התש"י או הש"ר אין צריך לברך דעדיין לא אסח דעתיה מן המצוה אבל אם היה בדעתו שלא להחזירו מיד רק לאח"כ אף שנשאר עליו תפלה אחת צריך לחזור ולברך. ולמד כ"ז מלעיל סימן ח' בנשאר עליו ט"ק כן הכא בנשאר עליו תפלה אחת ע"ש. ונראה פשוט דהחולצן בתוך התפלה אפילו בסתמא דינו כחולצן ע"מ להחזירן וא"כ אם חלצן לילך בחוץ להשתין מים אין צריך אח"כ לחזור ולברך :

* נפסק הקשר - ואם נפסק הרצועה של הש"ר או הש"י לאחר שכבר נגמר מצות הנחתם וחלץ את התפילין ותיקנם נראה לכאורה דאם נשאר בם השיעור המבואר לקמן בסי' כ"ז ס"ח וי"א דמדינא כשר בלי שום תיקון תו לא הוי כנשמט ממילא רק כהזיזן מדעתו ע"מ להחזירן דקי"ל דא"צ לחזור ולברך ובאופן שפסולים לגמרי צריך לחזור ולברך דה"ל כנשמט ואולי כיון דבעת הפסיקה נשאר מהודק על הראש והזרוע מקרי אח"כ בכל גווני כחולצן ע"מ להחזירן ועיין בב"י :

* קשר אחר - נ"ל דאין שום חילוק בין אם הקשר מאותה הרצועה או שהוצרך ליקח רצועה חדשה דעיקר הברכה היא על התפילין בעצמם :

* א"צ לחזור ולברך - עיין במ"ב במה שכתבנו דאם נפסק הקשר ש"ר או הש"י לאחר שכבר הידק הש"ר צריך לחזור ולברך אף דהמג"א כתב דלפי מה שפסק הש"י בנשמט שלא לברך א"כ ה"ה בנפסק חדא דדינא דשלי"ה הוא דהוי כחולצן ע"מ להחזירן ובחולצן גופא יש ויש הרבה מהראשונים והאחרונים והב"י והגר"א בתוכם דס"ל דצריך לברך ואפילו לדעת רמ"א דס"ל דבחולצן ע"מ להחזיר א"צ לברך הא הרבה פליגי על שלי"ה עיין בא"ר ובח"א ובפרט בעניינינו דהרבה חולקין יש בזה על המ"א דיש לחלק בין זה לההיא דהשלי"ה דהתם רגיל להשמט בתוך התפלה ע"כ בודאי היה דעתו בשעת ברכה שכשישמט שיתקננו משא"כ בנפסק דלא מצוי וגם בפמ"ג ובדה"ח משמע כן עי"ש ע"כ נ"ל פשוט דהמברך לא הפסיד בזה :

* מהדק ומברך - לאו דוקא דהברכה צריך להיות קודם ההידוק וכנ"ל בס"ח. ודע דמשמע מדברי האחרונים דדוקא אם הותר מעצמו שנתרפה הקשר ממילא אבל אם התירו בידיים וחזר ותיקנו לדעת

הרמ"א לעיל בהזיזן א"צ לחזור ולברך בזה בכל גווני. נסתפקתי אם פתח התפילין כדי לבדוק הפרשיות ונמצאו כשרים והניחן בתוכו ותפרן כדין דאפשר דצריך לחזור ולברך כשמניחן לכו"ע אף דהיה דעתו בשעת חליצתן לחזור ולהניחן כשימצאו כשרים משום דבאמצע נתבטל מינייהו שם תפילין רק פרשיות ובתים ואינו דומה להותר הקשר או נפסק דתפילין בלי רצועות ג"כ שם תפילין עליהו משא"כ בזה. וכעין זה יש להסתפק לענין ציצית דזה פשוט אם מצא בטליתו כשהוא לבוש שאחת מציציותיו פסולין מן הדין ותקנו צריך לחזור ולברך כשלוּבשו דדמי ממש להא דנפסק הקשר אחר גמר קיום המצוה וכן מצאתי בדה"ח אך אם מן הדין הם כשרים אלא שרוצה לפשוט הטלית כדי להטיל בו ציצית אחרים מהודרים ולחזור וללבשו מיד לכאורה נראה דזה נקרא חלצו מדעתו ע"מ להחזירו וא"צ לברך שנית וכדלעיל בסימן ח' ס"ד בהג"ה אך יש לדחות דשם נשאר הטלית עם הציצית בשלמותו ולא נתבטל מיניה מצותו משא"כ בזה דנתבטל בינתיים מן הבגד מצות ציצית אפשר דצריך לחזור ולברך שנית לכו"ע ואינו דומה למה דמבואר בארה"ח לעיל בסימן ח' דאם נפסקו הציצית אחר הברכה קודם הלבישה ומטיל בו ציצית אחרים דאין צריך לחזור ולברך דשם הלא היה קודם קיום המצוה וכמבואר בט"ז סק"ב דמשם למד את דינו משא"כ בזה וצ"ע בכל זה :

2. המניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס אחת, צריכין ליזהר שלא יניחו כיס התפילין למעלה, כדי

שלא יפגע בהם תחלה ויצטרך להניחם קודם הטלית כדי שלא יעבור על המצוה

בית יוסף אורח חיים סימן כה

א, ו (א) ואחר שנתעטף בציצית יניח תפילין מיד. **מתוך דברי רבינו נראה שבתחלה מתעטף בציצית ואח"כ מניח תפילין וכן כתוב בנמוקי יוסף בהלכות ציצית (יב. דיבור ראשון) דמצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות (מנחות מג:): ראוי להקדים ועוד שהיא תדירה יותר שנוהגת בין בחול בין בשבת ויום טוב ותדיר ושאינו תדיר קודם (ברכות נא:):** וכן מצאתי לה"ר יונה בספר היראה (דפוס אשכול עמ' קסג) עכ"ל ואח"כ כתב וזה לשונו ומכל מקום אותם שמתעטפים בטלית גדול כיון שאין דרך להתעטף אלא אחר כל המלבושים ושנתנו מקטוריהם בראשיהם מצות תפילין באה לפניו תחלה ומברכים עליהם תחלה לפי שאין מעבירין על המצות (פסחים סד:): ואפילו אותם שאין נוהגים אלא בטלית קטן ראוי ללבשו אותו על מלבושיהם לקיים בו יפה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם (במדבר טו לט) עכ"ל ואיני מבין דבריו היאך באה מצות תפילין לפניו על ידי שלבש כל מלבושיו ושנתן מקטורן בראשו לשאם יאחר הנחתם לעטיפת ציצית יהיה מעביר על המצות ומה שכתב בשם ספר היראה הוא בטלית קטן אבל טלית גדול אחר הנחת תפילין כתב (שם עמ' קסד) שמתעטף בו: וכתב האגור (סי' פד) בשם ספר הזוהר שאיסור גדול מי שמניח תפילין קודם לבישת הציצית עכ"ל ונראה לי שכתב כן משום דאיתא בספר הזוהר בסוף פרשת במדבר סיני (קכ:): בשעתא דבר נש קאים בעי לדכאה גרמיה בקדמיתא לבתר יקבל עליה האי עול לפרשא על רישיה פרישו דמצוה לבתר אתקשר קישורא דיחודא דאינהו תפילין ושמעתי בשם גדולי מקובלי ספרד ז"ל שמי שאין לו טלית קטן ודאי יניח טלית ואח"כ תפילין אבל מי שלבש טלית קטן יניח תפילין תחלה ואח"כ יתעטף בטלית גדול ונותנים טעם לשבח שהרי כיון שלבשו טלית קטן ואח"כ הניחו תפילין הרי כבר קיימו דברי הזוהר ואם היו רוצים לקרות ק"ש ותפלה בלא עטיפת טלית אחר היו רשאים שהרי כבר מצות

ציצית ותפילין עליהם ואם אח"כ מתעטפים בטלית אחר או בכמה טליתות אינם ענין למצות תפילין: ונהגו העולם להתעטף בציצית תחלה ולפי מנהגם הנותנים כיס של תפילין והטלית לתוך כיס אחד צריכים ליזהר שלא ישימו כיס התפילין למעלה כדי שלא יפגע בהם תחלה ויצטרך להניחם קודם עטיפת ציצית כדי שלא יעביר על המצות דאע"ג דגבי תפילין אם פגע בשל ראש תחלה יסלקנה ויניח של יד תחלה כמו שיתבאר בסימן כ"ח (ב"י ד"ה ויניחם) בסייעתא דשמיא שאני התם דכתיב (שמות יג טז) והיה לאות על ידכה והדר ולטוטפות בין עיניך ודרשינן נמי (מנחות לו.) מקרא דכל זמן שבין עיניך יהיו שתים ומשום הכי מוטב שיעביר על המצוה משיעבור אמאי דכתיב באורייתא אבל הכא דאין לנו דמצות ציצית קודמת אלא מאסמכתא בעלמא מוטב שתדחה אסמכתא זו משיעביר על המצוה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן כה סעיף א

(א) אחר שלבש טלית מצויץ (ב) [א] יניח תפילין, * שמעלין בקודש. והמניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס אחת, צריכין ליזהר א * שלא יניחו כיס התפילין למעלה, כדי * (ג) שלא יפגע בהם תחלה * (ד) ויצטרך להניחם (ה) קודם הטלית <א> כדי שלא יעבור על המצוה. הגה: מיהו אם תפילין ב מזומנים בידו (ו) ואין לו ציצית, (ז) ג אין צריך להמתין על הציצית, אלא מניח תפילין וכשמביאים טלית, מעטפו (דברי עצמו).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן כה סעיף א

(א) אחר שלבש וכו' - ואפילו אם הטלית אינו חייב אלא מדרבנן כגון שאולה אחר שלשים יום וכנ"ל בסימן י"ד וכל כה"ג ג"כ יש להקדימו לתפילין [ארה"ח]:

(ב) יניח תפילין - ומי שאין ידו משגת לקנות ציצית ותפילין הכריעו [א] האחרונים דתפילין קודמין כי ציצית הוא רק מצוה אם יש לו טלית של ד' כנפות ותפילין הוא חובה ומי שאינו מניחן הוא בכלל פושעי ישראל בגופן וכדלקמן בסימן ל"ז. וכ"ש לענין לקנות תפילין מהודרין וטלית נאה דתפילין קודמין לכו"ע והעולם נכשלין בזה. מי שאין ידו משגת לקנות ציצית ותפילין [ב] אין מחוייב לחזור על הפתחים כדי לקנותן אבל מי שידו משגת אך סומך על מה ששואל מאחרים אחר שיצאו בהן כתב הב"ח דעונשו גדול:

(ג) שלא יפגע - פי' אפילו לא יאחז בהם בידו רק לפי הושטת ידו הם מונחין לפניו תחלה אין מעבירין עליהם [ג] וצריך להקדימן וכל זה דוקא אם רוצה להניח עתה התפילין אבל [ד] אם עדיין אין רוצה להניחם רק לאחר זמן לא שייך בזה אין מעבירין על המצות:

(ד) ויצטרך להניחם - נ"ל פשוט דאם מתפלל בביתו ורוצה להניח טלית ותפילין ובתוך חדר שלפניו מונח התפילין ובתוך חדר אחר מונח הטלית צריך להניח תפילין ברישא כדי שלא יעבור על המצות אחרי דהתפילין מזומנין לפניו תחלה ואף שלא נטל עדיין התפילין בידו [וראיה מהא דיומא ל"ג ע"ב בגמרא וכי עייל להיכל וכו' עיי"ש]:

(ה) קודם הטלית - ואם עבר והניחם מידו ונטל הטלית [ה] שוב אסור לעזבו וליטול התפילין:

(ו) ואין לו ציצית - אפילו הוא הולך בלי ד' כנפות וכ"ש לפי מנהגנו דכל אחד זהיר בט"ק:

(ז) אין צריך - מפני שאין משהין את המצוה [ו] אע"פ ש"ל שיעשה אח"כ יותר מן המובחר מצוה בשעתא חביבא וכן [ז] בתדיר ושאינו תדיר דק"ל דתדיר קודם אם אין התדיר לפנינו א"צ להמתין:

* שמעלין בקודש - על האדם קאי שצריך לילך מדרגא לדרגא ולהתעלות בקדושה כי מתחלה הוא רק מכסה את עצמו בכיסוי של מצוה וע"י התפילין הוא מקשר את עצמו בקשר היחוד והקדושה [א"ר והגר"א וכוון בזה לתרץ קושית הש"א והדגול מרבבה]:

* שלא יניחו - עיין במג"א שכתב דנ"ל דאין קפידא בזה כיון דהתפילין עדיין מונחין בתוך כיסן ומהלבוש והב"ח והט"ז סק"י משמע דאין לחלק בזה וכ"כ בנשמת אדם אף דראיתו נגד המ"א [מתוספות דיומא ל"ג ע"ב ד"ה עבורי מפירוש רבינו אליהו שמצריך למשמש תחלה בשל יד והלא הש"י על פי הרוב מכוסה ואעפ"כ שייך בזה אין מעבירין] היא ראייה חלושה מאוד דטעם מ"א הוא כיון שהתפילין עדיין מונחין בתוך כיסן אין המצוה של הקשירה מזומנת לפניו דהלא צריך לזה מתחלה ליטול מן הכיס משא"כ התם לענין משמוש דהמשמוש הוא המצוה ואפילו אם הבית יד של הכתונת מכסה את התפילין שייך ג"כ מצוה זו ע"כ שייך בזה אין מעבירין מ"מ קשה מאוד להקל כהמ"א אחרי דרבים חולקין עליו. ואפילו אם אירע לו כן כשהוא יושב בבהכ"נ ברבים ומתבייש ע"י מסתפיקנא אם יש להקל בזה אחרי דמסיק בני"א בכלל ס"ח וכן משמע מהפמ"ג במ"ז סק"ה דדינא דאין מעבירין על המצות הוא ד"ת וכבר פסק בשו"ע לעיל סוף סימן י"ג בהג"ה דד"ת אין נדחה מפני כבוד הבריות בכל גונוי אם לא בגנאי גדול ולישב בלי טלית אפילו זמן ארוך ס"ל להרמ"א דהוא רק גנאי קטן כמ"ש המ"א שם וכ"ש כאן שהוא על רגעים אחדים עד שיניח הט"ג ואעפ"כ צ"ע:

* שלא יפגע וכו' - עיין במ"ב במה שכתב פי' אפילו וכו' ומקורו מהא דיומא ל"ג ע"ב בגמרא וכי עייל להיכל וכו' ומשוד כלפי חוץ וכו' והנה אף דיש לדחות קצת דהכא שהתפילין מונחין בתוך כיס הטלית שעדיין לא הוציאן מן הכיס קיל טפי ואפילו אם נגע בהן בידיו מותר לו לסלק ידו מהן וליטול הטלית וכמ"ש הפמ"ג לדעת המ"א בא"א אות א' ובמ"ז אות י' דלהמ"א מותר לכתחלה להיות מונחין בשוה הש"ר והש"י בתוך התיק ואף אם יארע שיפגע תחלה בהש"ר יסלקנו מידו ויטול תחלה הש"י ואין בזה משום חשש דמעביר על המצות אבל כ"ז אין שייך לדינא דהא לדעת המחבר דנקטינן כוותיה וכן פסקו כמעט כל האחרונים [הלבוש והב"ח והט"ז והנ"א והארה"ח דלא כמ"א] אין חילוק בזה שהוא סובר דאפילו אם התפילין מונחין בתוך כיסן שייך בזה אין מעבירין. ובאמת פשוט הוא לענ"ד דגם המ"א מודה בזה ודלא כהפמ"ג דעד כאן לא קשרי המ"א אלא היכא שהתפילין מונחין בכיס בפ"ע שלא נגע בהן כלל בידו רק ע"י כיס וא"א להניח ע"י כיס משא"כ בזה שהם ממש בידו או שלפי הושטת ידו הם מזומנין לפניו תחלה מה יועיל במה שהם עדיין בתוך הכיס וראיה לדברינו ממ"ש המ"א בעצמו לקמן בסימן כ"ח ס"ק ד' דמ"ש"כ המחבר ועליו של יד פירושו שיתנו קצת לצד מעלה הרי דצריך ליתנו לצד מעלה כדי שיפגע בהם תחלה ולהפמ"ג אין צריך לזה רק שיתן סימן בכריכת הרצועות כדי שיבחין בהם בנגיעתו בם איזו ש"י ואיזו ש"ר ולא יוציא הש"ר תחלה מהתיק וכמ"ש במש"ז אות י' ויש ליישב לדידה דכוונת הש"ע כדי שלא ישכח ויוציא הש"ר מהתיק ודוחק ואולי זהו כוונת הפמ"ג בעצמו מה שנשאר בצ"ע מלקמן סימן כ"ח סק"ד במ"א. ואולם כ"ז אין נ"מ לדינא לדין דפסקין בלא"ה דלא כמ"א אפילו אם הם מונחין בתוך כיסן. היוצא מדברינו דאם

הושיט ידו בתוך כיס הטלית ופגע קודם בהתפלין מחויב להוציאן קודם ולהניחן משום אין מעבירין על המצות וכן לענין תפלין יש לו ליזהר לכתחלה להיות מונח הש"י קצת לצד מעלה ולא בשוה ממש כדי שלא לפגוע בתוך הכיס בהשל ראש ברישא כדי שלא יעבור על הדין דאין מעבירין :

* ויצטרך להניחם - לכאורה יש לעיין אם פשט הטלית ותפלין רק לפי שעה ודעתו להחזירם תיכף דפסקינן לקמן דאין צריך לחזור ולברך ואח"כ בעת לבישה נזדמן לו התפלין מקודם אם מחוייב להניחן תחלה דאולי כיון דלא הסיח דעתו אפשר כאלו הוא עוסק עדיין בהמצוה ופשיטנא בעזה"י דאין לחלק בזה מהא דיומא ל"ג ע"ב בתוד"ה עבורי מפירוש ר"א שמפרש מימרא דרבא לענין משמוש דחייב למשמש בשל יד בתחלה מחמת אין מעבירין אף דלענין משמוש קי"ל דאין לברך על המשמוש כי לא נסתלק עדיין מהמצוה וכ"ש בענינינו וא"ל דשם קאי לפי דינא דגמרא דבזמנא היו מברכין על המשמוש ז"א דבעל המימרא דשם הוא רבא ורבא בעצמו סבירא ליה בסוכה מ"ו ע"א דאין לברך על המשמוש ואין לומר דר"א יסבור כמו שרוצה הב"י בסוף הסימן לאמר לדעת הרמב"ם דלהכי השמיט הרמב"ם האי דינא דמשמוש דס"ל דדוקא אם נסתלקו ממקומן ורוצה להחזירם דזה הוא הנחה מחדש ממש ולא פליגי כלל רבא ורבנן דבי ר"א ע"ש דז"א דע"כ הר"א לא ס"ל כן דא"כ ישאר קושית התוספות במקומה כמו שמקשים על רש"י דלמה צריך רבא לאמר ש"מ מדר"ל והלא מקרא נפקא מתחלה וקשרתם והדר ולטוטפות אלא ודאי דלהר"א ע"כ דרבא ס"ל דזה לא מיקרי הנחה או דהר"א ס"ל דמשמוש מיקרי אפילו לא נסתלקו ממנו וכאידך פוסקים ואפ"ה ס"ל לרבא דשייך בזה אין מעבירין אלא ודאי כדכתבין דאין לחלק בזה :

3. אם אין לו אלא תפלה אחת, מניח אותה שיש לו ומברך עליה, שכל אחת מצוה בפני עצמה

טור אורח חיים סימן כו

ואם אין לו אלא אחת בין של ראש בין של יד מניחה ומברך עליה שכל אי מצוה בפ"ע היא ומברך על של יד כשהיא לבדה אחי ועל של ראש כשהיא לבדה שתים ואפי' אם יש לו שתיהם ויש לו שום אונס שאינו יכול להניח שתיהם כגון שצריך לצאת לדרך ואינו יכול להתעכב יכול להניח אחת מהן שאינן מעכבות זו את זו :

בית יוסף אורח חיים סימן כו

א (א) ואם אין לו אלא אחת בין של ראש בין של יד מניחה ומברך וכו'. משנה בפרק התכלת (לח.) תפלה של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד :

א (ב) ואפילו אם יש לו שתיהן ויש לו שום אונס שאינו יכול להניח שתיהן כגון שצריך לצאת לדרך וכו'. שם (מד.) אמתניתין דתפלה של יד אינה מעכבת של ראש וכו' אמר רב חסדא לא שנו אלא שיש לו אבל אין לו מעכבת אמרו לו אמרת אמר להו לא אלא מאן דלית ליה תרי מצות חד מצוה נמי לא ליעביד ומעיקרא מאי סבר גזרה שמא יפשע ופירש רש"י ומעיקרא דאמר מעכבת מאי סבר שמא יפשע אי אמרינן דאינה מעכבת יפשע ולא יקנה האחרת עכ"ל ודבר פשוט הוא דנקטינן כסברא בתרא דרב חסדא דבין יש לו שתיהן בין אין לו אלא אחת מהן אינן מעכבות זו את זו ואע"פ שבפירוש המשנה להרמב"ם (מנחות פ"ד מ"א) כתוב כלישנא קמא דרב חסדא דדוקא כששתיהן בידו הוא דאין מעכבות זו את זו אבל אם אין בידו

אלא אחת מעכבות תלמיד טועה כתב כן מבחוץ וטעו הסופרים וכתבוהו בפנים דבנוסחת הערבי ליתיה וכן נראה ממה שכתב בחיבור (פ"ד ה"ד) סתם תפילה של ראש אינה מעכבת של יד ושל יד אינה מעכבת של ראש ולא חילק בין יש לו לאין לו וכן נראה שהוא דעת כל הפוסקים וכן כתב הרא"ש בהדיא (הל' תפילין סי' טו) וזה לשונו הילכך בין יש לו בין אין לו אינן מעכבות ויכול להניח זו בלא זו כגון היכא דאיכא שום אונס וכגון שהולך בדרך ואינו יכול להתעכב ולהניח של יד מניח של ראש ולא חיישינן למה שאמרו (מנחות לו.) כל זמן שהם בין עיניך יהיו שתים עכ"ל ונראה שכתב כגון היכא דאיכא שום אונס משום דאם יש לו שתיהן ודאי שאסור להניח של ראש קודם של יד וכל שכן לבטל שום אחת מהן אם לא מפני האונס ומכל מקום נראה שאם לא הניח אלא אחת מהן אע"פ ששתיהן בידו ולא היה לו שום אונס יצא ידי אותה מצוה שקיים ובהגהת סמ"ק (סי' קנג יד. אות ט) כתב ודוק שאין לו אבל יש לו מעכבות ואי אפשר לומר דמעכבות לענין שלא יצא ידי חובת אותה שהניח קאמר שאף על פי שביטל המצוה בלא אונס מכל מקום מצוה דעבד עבד אלא צריך לומר דמעכבות דקאמר היינו לומר שאסור לו לבטל שום אחת מהן: ויש לדקדק בלשון רבינו שכתב ואפילו אם יש לו שתיהן וכו' דמשמע דיותר ראוי לומר שלא יעכבו זו את זו כשאין לו אלא אחת מכשיש לו שתיהן ובגמרא משמע איפכא דהא הוה סלקא דעתך דרב חסדא דכשאין לו מעכבות וכשיש לו אינן מעכבות ונראה לפרש דלמאי דהוה סלקא דעתך דרב חסדא דגזרינן שמא יפשע עדיף כשיש לו שתיהן דליכא למיגזר בה מידי אבל לדידן דלא גזרינן שמא יפשע כי לית ליה אלא חדא פשוט הוא שיניחנה כיון דתרי מצות נינהו דאטו מאן דלית ליה תרי מצות חדא מצוה נמי לא ליעביד אבל כששתיהן בידו הוה אמינא דכמצוה אחת חשיבי כיון ששתיהן מצויות בידו וכל שהניח אחת בלא חברתה לא יצא קמ"ל:

שולחן ערוך אורח חיים סימן כו סעיף א

אם אין לו אלא תפלה אחת, * מניח אותה שיש לו ומברך עליה, שכל אחת מצוה בפני עצמה. והוא הדין אם יש לו שתיהם, * ויש לו א (א) שום אונס שאינו יכול להניח אלא אחת, מניח אותה שיכול.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן כו סעיף א

(א) שום אונס - כגון שיש לו מכה בראשו או בזרועו או [א] שהוא צריך לצאת לדרך ואין השיירא ממתנת עליו עד שיניח שתיהם מניח אותה שיכול. והי מינייהו עדיפא לענין הנחה [ב] י"א דיותר טוב שיניח ש"ר לבד דקדושתו חמורה [ג] וי"א שיניח לע"ע הש"י כדי שלא ישנה הסדר שבתורה. [ד] בד"א כשיהיה יכול אח"כ להניח בדרך התפלה השניה אבל אם אח"כ לא יכול להניח התפלה השניה יניח הש"י והש"ר קודם הליכתו מביתו דמשום איחור דרכו לא התירו לו לבטל ממצות תפילין:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן כו סעיף א

* מניח אותה שיש לו וכו' - אפילו אם היא רק של ראש לבד ולא יחוש למה שאמרו כ"ז שבין עיניך יהיו שתים וגם אפילו בעת ק"ש ותפלה מותר לו ללבוש אחת ולא יחוש למה שאומר אח"כ בעצמו בק"ש וקשרתם וגו' והוא אינו מקיים דכל זה דוקא אם יש לו שיכול להניחם משא"כ בזה. ואם הוא מצפה

שיביאו לו קודם שיעבור הזמן ק"ש אם הוא איש שדרכו ללבוש תפילין רק בזמן הק"ש ותפלה והוא רוצה עתה ללבשם ולהתפלל בהם בודאי יש לו להמתין עד שיביאו לו השניה ולא יקרא ק"ש ותפילין בתפלה אחת כיון שעדיין לא עבר הזמן ק"ש אבל אם דרכו ללבוש תפילין אפילו שלא בזמן ק"ש והוא רוצה עתה ללבוש כדי שלא לבטל מצות תפילין מעליו פשוט דיכול ללבשם תיכף ולברך עליהם אך לענין לקרות בהם ק"ש נראה דיש לו להמתין עד שיביאו לו השניה :

* ויש לו שום אונס - המחבר איירי לענין שיהא מותר להניח תפלה אחת לכתחילה אבל בדיעבד אפילו אם הזיד ולא הניח רק אחת יצא ידי אותה שהניח [ב"י]:

4. אם אינו מניח אלא של ראש לבד, מברך עליה על מצות תפילין לבד. הגה: ולדידן דנוהגים לברך

בכל יום שתי ברכות, מברך על של ראש לבד שתי ברכות, ואם מניח של יד לבד מברך להניח לבד

בית יוסף אורח חיים סימן כו

ב ומ"ש ומברך על של יד כשהיא לבדה אחת ועל של ראש כשהיא לבדה שתיים. כן כתב הרא"ש (ה' תפילין סי' יד) לפי סברתו שפסק כרבינו תם שמפרש דסח מברך שתיים אשל ראש קאי, וכן כתב המרדכי (ה' תפילין יב): שהורה ר"י על פי פירוש ר"ת. אבל לדעת רש"י (מנחות לו. ד"ה סח) והרי"ף (ה' תפילין ח.) והרמב"ם (תפילין פ"ד ה"ו) שמפרשים דסח מברך שתיים קאי לשתייהם כלומר דמשום דסח צריך לברך על של ראש על מצות אבל אינו צריך לחזור ולברך להניח היכא דאינו מניח אלא של ראש נמי אינו מברך אלא על מצות לבד וכן כתב הרמב"ם בהדיא (שם ה"ד) ויש לתמוה על נימוקי יוסף (תפילין ח. ד"ה לא סח) שנראה שסובר כר"ת דסח מברך שתיים קאי אשל ראש היאך כתב (שם ע"ב ד"ה ושח) שאם אין לו אלא תפלה של ראש אינו מברך עליה אלא על מצות לבד וסמ"ג (עשין כב ק"ה ע"ג) וסמ"ק (סי' קנג) וספר התרומה (סי' ריג ד"ה משפט הברכות) סוברים כר"ת ומשמע מדבריהם דכשאין לו אלא של יד נמי מברך עליה שתי ברכות ואפשר שטעמם משום דסברי שברכת להניח היא ברכת תחלת עשיית המצוה וברכת על מצות היא ברכת סוף עשיית המצוה ומהאי טעמא כשאינו מניח אלא של ראש או כשסח בין תפלה לתפלה מברך שתיים על של ראש והילכך כשאינו מניח אלא של יד נמי צריך לברך עליה שתיים דכל שאינו מניח אלא תפלה אחת הנחתה היא תחילת המצוה וסופה וכבר כתבתי בסימן שקודם זה (ד"ה ולא יפסיק) שהלכה כדברי רש"י והרי"ף והרמב"ם ז"ל:

שולחן ערוך אורח חיים סימן כו סעיף ב

אם אינו מניח אלא של ראש לבד, מברך עליה על מצות תפילין לבד. הגה: (ב) ולדידן דנוהגים לברך בכל יום שתי ברכות, מברך על של ראש לבד שתי ברכות, ואם מניח של יד לבד (ג) מברך להניח לבד, (טור).

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן כו סעיף ב

(ב) ולדידן דנוהגין וכו' - כמו שביארנו בסימן כ"ה במ"ב ס"ק ל"ב ע"ש:

(ג) מברך להניח - עיין בפמ"ג שהביא עוד פוסקים דס"ל דאף על של יד לבד נמי מברך שתי ברכות ולהלכה הסכימו האחרונים דאינו מברך על ש"י אלא להניח לבד [ה] דבלא"ה הרבה ראשונים ס"ל דאפילו על שתיהן נמי אינו מברך אלא אחת. אם [ו] הניח שתיהן ולא בירך דהדין הוא דיברך כ"ז שהן עליו עדיין אם הקדים ברכת ש"ר תחלה ואח"כ ש"י אינו חוזר ומברך אבל לכתחלה אפילו הניח ש"י ולא בירך יברך עליו קודם הנחת של ראש :

5. חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד הלכה ה

במה דברים אמורים כשהניח אחת מהן אבל אם הניח שתיהן * מברך ברכה ב אחת והיא להניח תפילין, וקושר של יד ואחר כך מניח של ראש, וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד.

שולחן ערוך אורח חיים סימן כח סעיף ב

ב תפילין של ראש (ה) חולץ [ב] תחלה, משום דכתיב והיו לטוטפות בין עיניך (דברים ו, ח) כל זמן שבין עיניך, יהיו שתים. צריך לחלוץ תפילין של ראש (ו) ג מעומד, ויניח ד [ד] בתיק של ראש (ז) ועליו של יד, כדי שכשיבא להניחם יפגע בשל יד (ח) תחלה.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן כח סעיף ב

(ה) חולץ תחלה - אחר [ה] שמסיר ג' כריכות מהאצבע :

(ו) מעומד - ה"ה הסרת הכריכות של האצבע ולמנהגינו שמניחין של יד ג"כ מעומד [ו] צריך ג"כ לחולץ מעומד דכהנחתן כך חליצתן. ויש מהחכמים שהיו נוהגין לחלוץ התש"ר [ז] ביד שמאל שהיא ביד כהה להראות שקשה עליו חליצתן [ח] ואם הוא איטר יד שכל מלאכתו בשמאלו חולצן בימינו כדי שלא לעשות החליצה במהירות :

(ז) ועליו של יד - כתב הב"ח וכן הט"ז לעיל בסימן כ"ה סק"י דהיינו שיעשה תיק ארוך וצר שיהיו מונחים זה על גבי זה והמ"א כתב דיותר טוב ליתן התפילין זה בצד זה וכן [ט] נוהגין ומה שכתב המחבר ועליו של יד פירושו שיתנו קצת לצד מעלה כדי לפגוע בהם תחלה ובספר שולחן שלמה כתב דטוב שיהיו התש"י בצד ימין של התיק ג"כ מטעם זה. ויש נוהגין [י] לעשות שני כיסין אחד לשל יד וא' לש"ר אך גם בשני כיסין יותר טוב שיזהר ליתן הכיס של יד קצת לצד מעלה כדי שיפגע בהם תחלה ולא יעביר על המצות דדעת הט"ז לעיל בסימן כ"ה דגם ע"י כיס שייך מעביר על המצוה ועיין במ"א בסימן כ"ה סק"א. אותן בני אדם הנוהגין לעשות תיקין להתפילין [יא] יש להם לסמן איזה שייך לש"ר ואיזו לשל יד [יב] כדי שיזהר בהם ולא יוציא הש"ר תחלה מהתיק גם [יג] דכיון דש"ר קדושתו חמורה יזהר ע"י שלא לשנות אח"כ התיק ליתן בו של יד אלא א"כ התנה מתחלה וכדלקמן בסימן מ"ב :

(ח) תחלה - ולא יצטרך להעביר על המצוה. ונכון [יד] ליזהר שלא יחלוץ של יד עד שיניח ש"ר בתוך התיק כדי שלא ישכח ויניח של יד תחלה בתוך התיק :

6. היה רוצה לצאת לדרך בהשכמה, מניחם, וכשיגיע זמנו ימשמש בהם ויברך

שולחן ערוך אורח חיים סימן ל סעיף ג

היה רוצה (י) לצאת לדרך (יא) בהשכמה, (יב) מניחם, * (יג) וכשיגיע זמנו ימשמש בהם ויברך, דליכא למיחש שמא יישן בהם, ה * <ה> כיון שהשכים (יד) ויצא לדרך.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן ל סעיף ג

(י) לצאת לדרך - וקשה לו להניחן אח"כ מפני הקור וכל כה"ג [ח"א]:

(יא) בהשכמה - אפילו [ט] קודם עמוד השחר:

(יב) מניחם - קודם יציאתו. ויכול [י] לכוין שלובשם לשם מצוה כיון דקי"ל לילה זמן תפילין הוא ואפילו

[יא] היה לו מקום לשמרן ג"כ מותר ללובשן כיון דליכא למיחש שמא יישן בהם וכדלקמיה:

(יג) וכשיגיע זמנו - דאף דהתירו חז"ל להקדים ההנחה בלילה במקום דליכא למיחש לשינה אפ"ה לענין

ברכה לא רצו לתקן לומר וציונו קודם הזמן. ומ"מ [יב] אם קידם ובירך בלילה כשהניחם א"צ לברך שנית

בבקר:

(יד) ויצא לדרך - ודוקא [יג] הולך ברגליו [יד] או רוכב אבל יושב בעגלה אסור להניח שמא יישן בהם ועיין

בבה"ל:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן ל סעיף ג

* וכשיגיע זמנו - עיין במ"ב במש"כ ומ"מ אם קידם וכו' הוא מחידושי רע"א שכתב דנוכל לסמוך בזה על

דעת הר"פ עיי"ש ומשמע מזה דבלא השכים ויצא לדרך צריך לחזור ולברך אם בירך על התפילין בלילה

ומדברי הברכי יוסף שהובא בשע"ת משמע דבדיעבד בכל גווני אין צריך לחזור ולברך ולא הביא בברכ"י

טעם לזה ואולי שבדיעבד נסמוך על שיטת רש"י ורבינו יונה שס"ל דמאי דאמרינן הלכה ואין מורין כן הוא

אפילו לענין להניחם לכתחלה אך בשו"ע ס"ב לא פסק כוותייהו וצ"ע למעשה. ומכל זה תבין דמה דנוהגין

איזה אנשים בימות החורף להניח תפילין ולברך עליהם תיכף משעלה עה"ש לא שפיר עבדי:

* כיון שהשכים ויצא לדרך - עיין במ"ב ועיין בעט"ז ובפמ"ג במ"ז סק"ג שמצדדים לומר דאף בעגלה נראה

להתיר ובארה"ח מסכים להמחמירין ונ"ל דאם הוא מתיירא שמא יאבדם ועושה כדי לשמרם בודאי אין

להחמיר אף בישוב בעגלה אחרי דבלא"ה דעת הע"ת והגר"א להקל במניחן בשביל השמירה:

7. זמן הנחתן משיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירהו עד שתשקע החמה

זמן הנחת התפילין ביום ולא ח בלילה שנאמר מימים ימימה, חוקה זו היא מצות תפילין, וכן שבתות ט וימים טובים אינן זמן תפילין שנאמר והיה לאות ושבתות וימים טובים הן עצמן י אות, ומאימתי זמן הנחתן משיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירהו עד שתשקע החמה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן ל סעיף ב

אסור להניח תפילין (ג) בלילה, א שמא ישכחם (ד) <ג> ויישן [ב] בהם אם הניחם (ה) קודם ב שתשקע החמה וחשכה עליו, אפילו הם עליו (ו) כל הלילה, (ז) מותר (ח) ג ואין [ג] מורין כן. * אם לא חלץ תפילין מששקעה חמה מפני שלא היה לו מקום לשמרן, * (ט) <ד> ונמצאו עליו ד כדי לשמרן, * מותר. ומורין כן.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן ל סעיף ב

(ג) בלילה - ובין השמשות מדברי המג"א משמע דמותר לכתחלה להניח אבל בפמ"ג מסתפק בזה אם לא שלא קיים עדיין מצות תפילין באותו יום דאז יניחם בין השמשות :
(ד) ויישן בהם - וחיישינן שמא יפיח בשינתו [ב] אבל מדאורייתא מותר להניחם בלילה דקיי"ל לילה זמן תפילין :
(ה) קודם וכו' - ר"ל דלא אסרו רבנן רק להניחם לכתחלה בלילה [ג] אבל מכיון שכבר מונחין עליו מבעוד יום לא הצריכום לחלצן :
(ו) כל הלילה - פי' כל זמן שאין חולצן [ד] דאלו חולצן פי"א שוב אסור להניחן :
(ז) מותר - ר"ל עד זמן שרוצה לישן דאז בהכרח מסירן שאסור לישן שינת קבע בהן וכדלקמן בסימן מ"ד.
[ה] ואפשר דבלילה דזמן שינה הוא אפילו שינת עראי אסור מדינא :
(ח) ואין מורין כן - הלכה למעשה לאחרים שמא יבואו להניחן לכתחלה וע"כ לא יעשה כן אלא בינו לבין עצמו [ו] אבל לא ברבים דהוא ג"כ כהוראה וע"כ [ז] אין להתפלל בהם תפילת ערבית בתענית צבור ברבים :
(ט) ונמצאו עליו - דוקא נמצאו מקילינן ומורין שבשביל השמירה אין צריך לחלוץ אפילו כל הלילה כ"ז שלא ישן [ח] אבל להניחם לכתחלה אסור בשביל השמירה ויש מקילין בזה [ע"ת והגר"א] :

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן ל סעיף ב

* אם לא חלץ תפילין מששקעה חמה - ר"ל גמר שקיעה דהוא צאת הכוכבים דאז הוא זמן חליצת תפילין מדינא דאלו בין השמשות אפילו אם היה לו מקום לשמרן אין צריך לחלצן כן מוכח במנחות ל"ו ע"ב אפילו למאן דאית ליה לילה לאו זמן תפילין וכ"ש לדידן דפסקינן לילה זמן תפילין וכן כתב הלבוש והפמ"ג דמורין כן לכתחילה :

* ונמצאו עליו כדי לשמרן - עיין במ"א שכתב דצריך שיאמר להם כן שעושה כדי לשמרן וכן מוכח בגמרא ונלאו כל המפרשים [הפמ"ג והמחה"ש והארה"ח] דבגמרא משמע להיפך במעשה דרב אשי עיי"ש ולעני"ד נראה פשוט דהוא בא להוסיף על דברי המחבר דאפילו אם באמת אין כונתו בשביל השמירה רק שהוא אומר להם כן שעושה בשביל השמירה כדי שלא יבואו להתיר להניח לכתחילה בלילה ג"כ די בכך וכן מוכח בהדיא שם בגמרא במעשה דרב אשי:

* מותר ומורין כן - עיין במ"ב במ"ש דיש מקילין אפילו להניח לכתחילה בשביל השמירה ונ"ל פשוט דאף דמותר לכיין אז במחשבתו שלובשן לשם מצוה וכדמוכח במעשה דר"א הנ"ל אעפ"כ לא יברך אז על התפילין וראיה לדברינו דעיקר ראיית העי"ת והגר"א הוא ממה דאיתא שם בברייתא ומתיירא שמא יאבדו וכו' והרי שם ג"כ פסק הברייתא דאין לברך עד שיגיע הזמן וכמו שפסק הטור ושו"ע כהרא"ש ודלא כרבינו פרץ וכמו שכתב הגר"א:

8. שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין שנאמר והיה לאות ושבתות וימים טובים הן עצמן אות

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד הלכה י

זמן הנחת התפילין ביום ולא ח בלילה שנאמר מימים ימימה, חוקה זו היא מצות תפילין, וכן שבתות ט וימים טובים אינן זמן תפילין שנאמר והיה לאות ושבתות וימים טובים הן עצמן י אות, ומאימתי זמן הנחתן משיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירהו עד שתשקע החמה.

שולחן ערוך אורח חיים סימן לא סעיף א

א בשבת (א) וי"ט * (ב) [א] אסור להניח תפילין, מפני (ג) <א> שהם עצמם אות ואם מניחים בהם (ד) אות אחר * (ה) היה זלזול לאות שלהם.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לא סעיף א

(א) וי"ט - [א] וי"ט שני נמי בכלל לדידן בני חו"ל:
(ב) אסור להניח - ואפילו בטלטול [ב] י"א ג"כ דאסור אם לא לצורך גופם או מקומם כשאר כלי שמלאכתו לאיסור וי"א דכדי שלא יפלו או שלא יגנבום נמי מותר לטלטלם ממקום למקום ובמקום הדחק יש להקל ועיין בבה"ל:
(ג) שהן עצמם אות - בין הקב"ה ובין ישראל שנאמר כי אות היא ביני וגוי וי"ט [ג] ג"כ מיקרי אות דבפסח מצרים כתיב אות והוקשו כל מועדי ה' בפי' אמור:
(ד) אות אחר - דהיינו תפילין דכתיב בהו והיה לך לאות על ירך:
(ה) היה זלזול - וגם עובר משום לאו דבל תוסיף והוא שהניחן לשם מצוה [ד] אבל במניחן שלא לשם מצוה אין בו משום בל תוסיף וגם משום זלזול [ה] אין בו אם לא [ו] שמניחן בפרהסיא דאז אסור מדרבנן [ז] ויש

מחמירין בכל גווני אם לא שמונחים בבזיון כגון המוצא תפילין בשבת בשדה מותר ללובשם ולהכניסם לעיר דרך מלבוש כמו שיתבאר לקמן בסימן ש"א:

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לא סעיף א

* אסור להניח - עיין במ"ב והנה מקור הדין עיין לקמן בסימן ש"ח ס"ד בט"ז ומ"א שם. והנה בדה"ח בהלכות מוקצה סתם להחמיר דאין לטלטלם כ"א לצורך גופם או מקומם וכן משמע בברכי יוסף בסימן זה אמנם בח"א משמע דכדי שלא יפלו וה"ה לכדי שלא יגנבו נמי מותר לטלטלם וכן משמע בהפמ"ג בסימן ש"ח בסק"ג במ"ז עי"ש וכל עצם הדין הזה מבואר בסי' ש"ח דתלוי אם אסור הנחת תפילין בשבת ויו"ט שלא לשם מצוה וא"כ לפי מה שנביא בסמוך דהגר"א הוא ג"כ מהמקילין בזה א"כ ממילא הוא ג"כ מהמקילין לענין טלטול וע"כ בודאי יש להקל בשעת הדחק וכמו שכתבתי בפנים:

* היה זלזול - עיין מה שכתבתי במ"ב והוא שהניחן וכו' הוא ממ"א לעיל בסימן כ"ט אך לא נתבאר בדבריו אם יש בו עכ"פ איסור מדרבנן ועיין בב"ח שמשמע מדבריו דאין איסור בהנחתן אפילו מדרבנן וכוונתו במניחן שלא לשם מצוה דא"כ בלא"ה איכא בל תוסיף ומהגר"א בביאורו בסימן ש"א סוף סק"ז משמע ג"כ דבאינו מכוין בהנחתם בשבת ויו"ט לשם מדרבנן אינו אסור להניחם:

9. בחוה"מ גם כן אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו, שימי חול המועד גם הם אות

טור אורח חיים סימן לא

שבת ויו"ט לאו זמן תפילין הן וחולו של מועד יש מסתפקין בו אם הוא זמן תפילין ומניחין אותן בלא ברכה וא"א ז"ל היה מניחן ומברך עליהם:

בית יוסף אורח חיים סימן לא

ב וחולו של מועד יש מסתפקין בו וכו'. התוספות בסוף פרק הקומץ (לו: ד"ה יצאו) כתבו אהא דאמרינן יצאו שבתות וימים טובים שהם עצמם קרויים אות לאו משום דאסירי בעשיית מלאכה דאפילו חול המועד דשרי בעשיית מלאכה איכא אות בפסח דאסור באכילת חמץ ובסוכות דחייב בסוכה ומיהו בפרק בתרא דמועד קטן (יט.). משמע דחולו של מועד חייב בתפילין ומיהו לאו ראייה היא דהנך תנאי לטעמייהו דאית להו שבת זמן תפילין הוא ואח"כ הביאו ראייה מירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ד) דחול המועד חייב בתפילין והרא"ש (הלי' תפילין סי' טז) כתב כל זה וכתב הילכך מסתברא לפרש גמרא דילן דלא פליגא אירושלמי ונפרש ימים טובים דומיא דשבתות דאות שלהן שמירת שבת מעשיית מלאכה וכתב עוד שבספר העתים כתוב בשם גאון שאסור להניח תפילין בחול המועד והרא"ש דחה דבריו ואח"כ כתב ויש שמניחין תפילין

בלא ברכה והמברך לא הפסיד ע"כ והמרדכי (ה' תפילין יג.) כתב בשם ר"י דנראה ראייה גמורה מן הירושלמי דחול המועד חייב בתפילין וכתב עוד ובסמ"ק (סי' קנג יד.) וכן בספר התרומה פירשו דיש להניח בלא ברכה ומיהו מהר"ם היה מברך עליהם מההיא דירושלמי שהבאתי עכ"ל והרשב"א כתב בתשובה (ח"א סי' תרצ, ובמיוחסות סי' רלז) שאין מניחין תפילין בחול המועד וכן דעת התוספות והראב"ד ז"ל וכן אנו נוהגים עכ"ל: ועכשיו נהגו כל בני ספרד שלא להניחם בחול המועד ושמעתי שמקודם היו מניחים אותם בחול המועד כדברי הרא"ש ואח"כ מצאו שכתב רבי שמעון בר יוחי במאמר אחד שאסור להניחם בחול המועד ועל כן נמנעו מלהניחם בחול המועד וכן כתב מורי דודי הה"ר יצחק קארו ז"ל בתשובה והמאמר ההוא איתיה במדרש הנעלם לשיר השירים (זוהר חדש דפוס מונקאטש שה"ש ח.). על פסוק (שיר השירים א ג) לריח שמניך טובים וזה לשונו רב המנונא סבא הכי אמר אלן אינון ימים דאיקרין טובים ואינון תפילין דרישא דקודשא בריך הוא מנח להון ועל דא איקרין טובים בגין דאינון נהרין ברישא דקודשא עילאה ובכל אתר ימים טובים אינון תפילין דרישא דקב"ה מנח להון חולו של מועד דלא איקרי יום טוב אלן תפילין דדרועא דהא לית לה לסיהרא מגרמא כלום אלא מנהירו דיום טוב תפילין דדרועא דאיהו תפילין של יד לא נהירו אלא מגו נהירו דתפילין של ראש תפלה דרישא יום טוב תפלה דדרועא חולו של מועד ושפיר קאמר והכי איהו ועל דא חולו של מועד אינון לענין עבידתא בגוונא דיום טוב ואיצטריך חדוא בגוונא דיליה ובגיני כך באלן יומין דאינון תפילין דמארי עלמא אסור לאנחא שאר תפילין דהא אלן יומין דאינון תפילין עילאין שראן על רישיהון דישראל קדישין. רבי אלעזר שאיל לרבי שמעון אבוי תינח תפילין דרישא דשריין על רישיהון דישראל קדישין ביום טוב תפילין דדרועא דאיהו חולו של מועד היך אן אחידן לה א"ל בגין דאן אחידן לה ואיהי יד כהה אסור למיעבד עבידתא בסטרא דילה ואיצטריך למעבד חדוא בסטרא דתפילין דרישא ועמא קדישא אחידן תפילין ושריא עלייהו ביום טוב ובחולו של מועד ואסיר לאעברא תפילין דמארי עלמא ולאנחא תפילין אחרנין דאינון דוגמא ודיוקנא לתתא. למלכא דבעי לנטרא לעבדיה א"ל עביד דיוקנא דחותמא דילי כל זימנא דההוא דיוקנא יתחזי עלך כולי עלמא יזועון וידחלון מינך לבתר מגו רחימו עילאה דקא רחים ליה מלכא יהב בידיה חותמא דגושפנקא עילאה דיליה כיון דאחיד חותמא עילאה דמלכא בידיה שביק מיניה ההוא דיוקנא דאיהו עבד אי ההוא עבדא דחי חותמא עילאה דמלכא בגין ההוא חותמא דאיהו עבד ודאי בר קטולא הוא ההוא עבדא בגין דאיהו עבד קלנא בחותמא דמלכא ולא חייש ליה ובגיני כך אסיר לעמא קדישא לדחיה חותמא דמלכא עילאה דשרא עלן בגין דיוקנא דאן עבדין האי במועד ובחולו של מועד וכל שכן בשבת דכולא שרא עלן. ומאחר שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש מי יערב לבו לגשת לעבור בקום עשה על דברי רבי שמעון בן יוחי המפליג כל כך באיסור הנחתן:

שולחן ערוך אורח חיים סימן לא סעיף ב

ב בחוה"מ גם כן אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו, שימי חול המועד (ו) ג גם הם אות. הגה: וי"א שח"ה חייב בתפילין (ב"י בשם הרא"ש). <ב> וכן נוהגין בכל גלילות אלו (ז) להניחם במועד ולברך עליהם, אלא (ח) שאין מברכים עליהם ד בקול רם בבהכנ"ס כמו שאר ימות השנה.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן לא סעיף ב

(ו) גם הם אות - בפסח אכילת מצה ובסוכה ישיבת הסוכה והי"א ס"ל כיון שמוותרין בעשיית מלאכה מן התורה ליכא אות :

(ז) להניחן במועד - וחליצת התפילין צ"ל בחוה"מ [ח] קודם הלל. ועכשיו נהגו איזה אנשים לסלקן אחר קדושה של תפילת י"ח [ט] ומ"מ צריכין ליזהר לכיין לשמוע חזרת התפלה :

(ח) שאין וכו' - פי' [י] משום דיש מניחים ויש שאינם מניחים או אין מברכים יש לברך בחשאי כדי שלא לבוא לידי מחלוקת וכן [יא] לא ילך בהם בר"ה לבהכ"נ [יב] והאחרונים הסכימו לדעת ה"ט"ז דיותר טוב להניחן בלי ברכה כי הברכות אינן מעכבות וספק ברכות להקל ובפרט שהגר"א ז"ל כתב שאין לדעת הי"א עיקר בש"ס ועכ"פ לענין ברכה בודאי יש להחמיר. גם קודם ההנחה יחשוב בדעתו אם אני מחוייב אני מניחן לשם מצוה ואם לאו אין אני מניחן לשם מצוה ובזה יצא ידי כו"ע דאף להסוברים דחוה"מ אינו זמן תפילין אינו עובר על בל תוסיף כיון שאינו מכיין בהנחתם לשם מצוה ודאי וכ"ש שאין לחוש בזה לאיסור זלזול של אות חוה"מ דזה ג"כ אינו אלא במתכוין לשם מצוה כנ"ל. ותפילין דר"ת אין להניחם בחוה"מ [פמ"ג] עוד כתבו האחרונים [והובאו בארה"ח ע"ש] דאין נכון שבהכ"נ אחת קצתם יניחו תפילין וקצתם לא יניחו משום לא תתגודדו. ומי שאין מניח תפילין בחוה"מ שמתפלל בבה"מ שמניחין תפילין יש לו ג"כ להניחן ובלי ברכה וצבור שנהגו להניח תפילין אין להם לשנות מנהגם :

10. אין לברך שום ברכה כשחולץ תפילין, אפי' כשחולצם ערב שבת בין השמשות

טור אורח חיים סימן כט

ולא יברך אקב"ו לשמור חוקיו כשמסירן שאין הלכה כבני מערבא שהיו מברכין לשמור חוקיו בשעת הסרתן מפני שסוברין לילה לאו זמן תפילין הוא ודורשים אותו מושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה שדורשין ימים ולא לילות ואנן קי"ל לילה זמן תפילין הוא הילכך אין לברך אפילו כשיסירם בלילה ואפילו בע"ש בין השמשות שצריך להסירם אין לברך שמה שצריך אז להסירם לא מושמרת אנו לומדים אותו אלא משום דכתיב בהן והיו לאות על ידך ושבת וי"ט אין צריכין אות הילכך אין לברך כלל וראיתי כתוב על שם רב האי גאון הרשות בידו אם ירצה לברך מברך ואני תמה דודאי כיון שאינו חייב לברך אם יברך הוי ברכה לבטלה :

בית יוסף אורח חיים סימן כט

א ולא יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חוקיו כשמסירים שאין הלכה כבני מערבא וכו'. בסוף פרק הקומץ (לו:) תנא ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר לא נאמרה חוקה זאת אלא לענין פסח בלבד ומפרש בגמרא דקסבר רבי עקיבא לילה זמן תפילין אבל שבתות וימים טובים לאו זמן תפילין ונפקא ליה מדכתיב והיה לך לאות יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות וכתב הרא"ש בהלכות תפילין (סי' טז) על ברייתא זו הא דאמרינן בפרק בא סימן (נדה נא: ד"ה ולבני מערבא) ובפרק כיצד מברכין (ברכות מד: ד"ה ולבני מערבא) דבני מערבא מברכין בתר דמסלקי תפיליהו לשמור חוקיו היה אומר ר"ת שהיו מברכים כשהיו מסלקים אותן סמוך לשקיעת החמה משום דיש מצוה בסילוקן כדדרשינן הכא ושמרת את החוקה ימים ולא לילות ואמרינן (מנחות לו:): המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה ואמרינן נמי בירושלמי פרק היה קורא (ברכות פ"ב ה"ג) על מילתא דבני מערבא דמברכי לשמור חוקיו כמאן דאמר בחוקת תפילין הכתוב מדבר אבל למאן דאמר בחוקת פסח הכתוב מדבר לא הילכך האידנא אין לברך לשמור חוקיו אפילו כשמסלקן סמוך לשקיעת החמה דמסקינן דלילה זמן תפילין הוא אלא שאין מורין כן ושמרת את החוקה בחוקת הפסח הכתוב מדבר ואפילו כשמסלקן בערב שבת סמוך לשקיעת החמה אין לברך דהא דשבת לאו זמן תפילין הוא לאו מושמרת נפקא אלא מוהיה לך לאות עכ"ל וכיוצא בזה הם דברי התוספות בפרק בא סימן ובפרק כיצד מברכין והם הם דברי רבינו והדבר מבואר שיישוב לשונו כך הוא שאין הלכה כבני מערבא שהיו מברכים לשמור חוקיו והטעם שאין הלכה כמותם הוא מפני שטעמם היה משום דקסברי לילה לאו זמן תפילין הוא ודורשים אותו מושמרת את החוקה הזאת וגוי' ולפיכך היו מברכים לשמור חוקיו כשמסלקין אותם סמוך לשקיעת החמה אבל אנן קיימא לן לילה זמן תפילין הוא וקרא דושמרת את החוקה לא מיירי במצות תפילין אלא במצות פסח הילכך אין לברך אף כשיסירים בלילה כדהו סברי בני מערבא ואפילו בערב שבת בין השמשות דלכולי עלמא צריך לסלקן אז דהא שבת לאו זמן תפילין הוא לדברי הכל עם כל זה אין לברך משום דמה שצריך אז להסירם לאו מושמרת את החוקה ילפינן ליה אלא משום דכתיב בהו והיה [לך] לאות על ידך יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות: ואיכא למידק דמכל מקום נברך ברכה מעין קרא דוהיה [לך] לאות על ידך וי"ל דלא שייך לתקן ברכה אלא למאן דסבר דושמרת את החוקה במצות תפילין מיירי משום דכיון דכתיב בהו לשון שמירה משמע דהכי קאמר השמר לך פן תניחם אלא בימים דוקא ולא בלילות וא"כ מחוייב הוא לסלקן בלילה והילכך שייך שפיר לברך עליהו אבל בוהיה לך לאות כיון דלא נאמר בו לשון שמירה משמע דהכי קאמר קרא בימים שאינם אות אתה חייב להניח ולא בימים שהן גופן אות ואין במשמע זה איסור להניחם בימים שהם גופן אות ואם כן לא שייך לברך מעין קרא דוהיה לך לאות וזהו שכתב רבינו הילכך אין לברך כלל כלומר לא ברכה דלשמור חוקיו ולא ברכה דמעין קרא דוהיה לך לאות ובהכי ניחא דאע"ג דממעטינן (מנחות מג.) לילה מציצית משום דכתיב וראיתם אותו לא מיתסר ללובשו בלילה והיינו טעמא דכיון דלא כתיב ביה לשון שמירה משמע דהכי קאמר ביום שהוא עת ראייה אתה חייב ללבוש ציצית ולא בלילה שאינו עת ראייה ואין במשמע זה איסור ללובשו בלילה וכדברי תירוץ זה נראה מדברי התוספות בפרק בא סימן וכן נראה מדברי ספר התרומה (סי' ריג ד"ה משפט אם מברך) ומדברי המרדכי (הל' תפילין יג.) ולפי זה צריך לומר שמה שכתב רבינו דבערב שבת בין השמשות צריך להסירם לא משום דאיסור להניחם הוא

אלא משום דכיון דאינו זמן חיובם צריך להסירם דחיישינן דילמא נפיק בהו לרשות הרבים ואע"ג דמדאורייתא לא מיתסר למיפק בהו לא הוי גזירה לגזירה דכיון דאין לו צורך כלל להניחם אפילו למידי דרבנן חיישינן ועוד יש לומר דלית לן לברוכי שום ברכה דליתא בתלמודא וכיון דלא אידכר בגמרא שום ברכה בסילוק תפילין אלא ברכת לשמור חוקיו וההיא ברכה אוקימנא דאתיא דלא כהלכתא תו לית לן לתקוני מדעתין שום ברכה וכן נראה ממה שכתבו התוספות בפרק כיצד מברכין (ברכות מד: ד"ה ולבני מערבא) וזה לשונם אע"ג דאנן קיימא לן דשבת ויום טוב לאו זמן תפילין דדוקא לדידהו דסבירא להו חוקה קאי אתפילין מברכין עכ"ל משמע שהם סוברים דאי לא מברכין לשמור חוקיו משום דלדידן לא קאי חוקה אתפילין לית לן לברוכי שום ברכה ויש ליישב דבריהם על פי תירוץ ראשון דהכי קאמרי דכל היכא דלא כתיב כעין קרא דושמרת את החוקה לא מברכין שום ברכה כלל ומכל מקום אלישנא דשמירה הוא דקפדי אי נמי דלישנא דחוקה נמי משמע להו דהוי כלישנא דשמירה דחוקה לישנא דקפידא הוא וכדאמרינן בעלמא (מנחות יט.) כל מקום שנאמר חוקה לשון עיכוב הוא והכי קאמר דוקא בימים תניחם ולא בלילות ומשמע דאסור להניחם בלילה למ"ד במצות תפילין הכתוב מדבר: והרמב"ם (תפילין פ"ד הי"א) אע"פ שפסק דלילה לאו זמן תפילין הוא וכתב שכל המניחן בלילה עובר בלאו שנאמר ושמרת את החוקה הזאת וגו' וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה לא כתב דבתר דמסלק לתפילין יברך ואפשר שטעמו משום דמשמע דבני מערבא דוקא הוו מברכי ולא בני בבל וטעמייהו משום דאע"ג דסבירא להו לילה לאו זמן תפילין היינו אם מניחם בתחלה אבל אם היו עליו מבעוד יום ולא סילקן משחשכה אינו עובר וכמו שיתבאר בסימן שאחר זה וכיון שלא נתחייב לסלקן משחשכה משום ושמרת את החוקה הזאת וכו' לא שייך לברך לשמור חוקיו ואנן בתר בני בבל גרירין בפסקי דינין דידן (רש"י חולין נ. ד"ה כי פליגי) ואע"ג דבתרביא דאייתרא פסק (מאכלות אסורות פ"ז ה"ו) דשרי ודלא כבני בבל התם שאני דלא אסרי ליה בני בבל אלא ממנהגא בעלמא ומודו דמדינא מישראל שרי אבל במאי דסברי בני בבל דהוי דינא הכי פשיטא דכוותייהו נקטינן:

וראינן כתוב על שם רב האי גאון הרשות בידו אם ירצה לברך ואני תמה דודאי כיון שאינו חייב לברך אם יברך הוי ברכה לבטלה. נראה שיש ליישב דעת הגאון דמספקא ליה אם הלכה כמאן דאמר לילה לאו זמן תפילין או כמאן דאמר זמן תפילין הוא והילכך דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ועוד יש לומר שלא אמר הגאון שהרשות בידו לברך אלא כשמסלקן בערב שבת וערב יום טוב וסבירא ליה דאיסורא נמי איכא אם מניחם בשבת ויום טוב דקרא דוהיה לך לאות משמע ליה דממעט שבתות וימים טובים לומר דאסור להניח תפילין בהם וכיון שכן אם רצה לברך ברכה מעין קרא דוהיה לך לאות מברך ואם לא רצה לברך כיון דלא אשכחן לה בהדיא בגמרא אינו מברך אי נמי מספקא ליה אי שבתות וימים טובים דממעטינן להו מוהיה [לך] לאות על ידך אי ממעטינן להו לומר דאינו חייב להניח בהם תפילין אבל איסורא ליכא וא"כ אינו צריך לברך או אי ממעטינן להו לומר דאיסורא נמי איכא וא"כ צריך לברך והילכך הרשות בידו אי נמי דכיון דבני מערבא הוו מברכי אע"ג דאנן לא סבירא לן כוותייהו הבא לברך אין מוחין בידו כיון שיש לו אילן גדול להתלות בו:

סעיף א

(א) <א> אין לברך <ב> שום ברכה כשחולץ תפילין, אפי' כשחולצם א ערב שבת (ב) בין השמשות.

משנה ברורה סימן כט

(א) אין לברך - פירוש לאפוקי ממאי דאמרינן [בנדה נ"א ע"ב] דבני מערבא היו מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חוקיו בתר דמסלקי תפילין בלילה [א] שהם היו סוברים דלילה לאו זמן תפילין הוא ונפקא להו זה מקרא דושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ולא לילות אבל לדידן דס"ל דהאי קרא אתי לענין אחר כדאיתא בגמרא ולילה קי"ל דזמן תפילין הוא אך אין להניחם לכתחילה דגזרו שמא יישן בהם ויפיח הילכך אין לברך :

(ב) בין השמשות - פי' אף דקי"ל שבת ויו"ט לאו זמן תפילין [ב] וכשירצה להניחן אז לשם מצוה עובר על בל תוסיף מ"מ כיון שאם מניחן עליו בלי כונה לשם מצוה אין בזה איסור מן התורה אלא מדברי סופרים [ג] משום גזירה שמא יצא בהן לר"ה ויש חולקין גם ע"ז כמו שיבואר לקמן בסימן ל"א לפיכך לא שייך ברכה ע"ז כיון שבחליצת התפלה מצד עצמה אין בה מצוה ואינו חולצן אלא משום גזירה :